

ЖОРЖИ АМАДУ
ДВОЙНАТА СМЪРТ НА
КИНКАС БЕРО ДАГУА

Превод от португалски: Тодор Ценков, 1972

chitanka.info

*Всеки да се погрижи за своето погребение
— няма нищо невъзможно в това.*

Последни думи на
Кинкас Веро Дагуа,
според Катерия, която се
намирала до него

*На Лайс и Руй Антунес, в чийто братски дом в
Парнамбуко израснаха под дружеска топлина Кинкас и
неговите хора.*

I

Дори и до днес съществува известно объркване около смъртта на Кинкас Беро Дагуа. Съмнения, мъчни за обясняване, абсурдни подробности, противоречиви показания на свидетели, празноти от най-различно естество. Има различия и относно часа, мястото и предсмъртните му думи. Семейството му, подкрепяно от съседи и познати, непреклонно поддържаше версията за една спокойна сутрешна смърт, без свидетели, без много шум, без предсмъртни думи, станала близо двадесет часа преди онази, другата, популяризирана и коментирана смърт сред агонията на нощта, когато луната се издигаше над морето и по крайбрежието на пристанището Байя ставаха мистерии. Тази смърт, на която са присъствували впрочем сведущи свидетели, за която дълго се говори по хълмовете и тайнствените глухи улички на предградията, както и последните думи на мъртвеца, повтаряни от уста на уста, представляваха, според тези хора, нещо повече от едно просто сбогуване със света — това беше пророческо поръчение, послание с дълбоко съдържание, както писа за това един млад съвременен автор.

Свидетелите бяха наистина компетентни. Между тях са и Майстор Мануел и, Китерия до Ольо Арегаладо, жена само на една дума. И все пак намират се хора, които отричат изцяло всякаква достоверност не само на възхитителната предсмъртна фаза, но и на всички събития през онази незабравима нощ, когато в един загадъчен час и при оспорими условия Кинкас Беро Дагуа потъна в морето на Байя и отпътува, за да не се върне никога. Такъв е светът, населен със скептици и отрицатели, впрегнати като волове в ярем към ред и закони, към привични действия, към удостоверенията с гербови марки. Те размахват победоносно смъртния акт, подписан от лекарите, едва ли не посред бял ден и с тази проста хартишка — само защото е изписана с печатни букви и има залепени марки — те се опитват да премахнат напрегнатите часове, преживени от Кинкас Беро Дагуа преди заминаването му, станало по собствено желание и добра воля, както

той заяви високо и с ясен глас на приятелите си и други присъстващи там хора.

Семейството на умрелия — неговата уважавана дъщеря и неговият законен зет, държавен служител с многообещаваща кариера; леля Марокас и нейният по-малък брат, търговец със скромен кредит в една банка — твърдяха, че цялата история не е нищо друго, освен една голяма измама, измислица на пияни старчоци, мошеници извън закона и обществото, вагабонти и хитреци, чийто пейзаж би трябвало да бъдат затворническите решетки, а не уличния простор, пристанището на Байя, плажовете с бял пясък и безмерната нощ. Извършвайки една неправда, те приписват на тези приятели на Кинкас цялата отговорност за нещастното съществуване, преживяно от него през последните години, когато той се беше превърнал в огорчение и срам за фамилията. Срам до степен, когато неговото име не се произнасяше, и за делата му не се говореше в присъствието на невинните същества, за които дядо Жоахим — спомнян с дълбока печал — беше умрял преди много време, обграден от почитта и уважението на всички. Това ни кара да мислим, че е имало една предишна, първа смърт, ако не физическа, поне морална, датираща отпреди години, и с това се събират общо три умирения, които правят от Кинкас един рекордьор на смъртта, един шампион на умиренията. Това ни дава правото да мислим, че последните събития — като се започне от освидетелствването на смъртта му до неговото потъване в морето — са били някакъв фарс, нагласен от него с цел още веднъж да огорчи живота на роднините си, да им отрови съществуването, като ги изложи на срам и улични клюки. Той не беше човек на почитта и благоприличието, въпреки отдаването му от неговите партньори в играта уважение към играча с такова завидно щастие и към толкова издръжливия пияч на ракия при сладки разговори.

Не зная дали тази мистерия за смъртта на Кинкас Бери Дагуа (или за неговите последователни умирения) може да бъде напълно разгадана. Но аз ще се опитам да я разгадая, както той сам съветваше, защото важното е да се опита дори и невъзможното.

II

Негодниците, които разказваха по улиците и хълмовете, пред халите и пазара при Агуа дос Менинос за последните мигове от живота на Кинкас (написана беше дори и една брошура в свободни стихове, съставена от импровизатора Кунка де Санто Амаро и продавана продължително време) показваха по този начин неуважение към паметта на умрелия, според неговите близки. Почитта към паметта на умрелия, както е известно, е нещо свещено и не е за нечистите уста на ракиджии, комарджии и контрабандисти на марихуана. Нито пък да служи за насилена рима на разни народни певци при входа на елеватора Ласерда, откъдето минават толкова почтени хора, включително и колеги от службата на Леонардо Барето, унижения зет на Кинкас. Когато един човек умре, нему трябва да бъде въздадено най-истинско уважение, макар и да е вършил лудории през живота си. Със своята невидима ръка смъртта заличава петната от миналото и споменът за умрелия започва да блести като диамант. Такова схващане имаха близките на покойника, посрещнато с възторг от съседи и приятели. Според тях със смъртта си Кинкас Бери Дагуа ставаше наново онзи някогашен и уважаван Жоахим Соарес да Куня, от добро семейство, образец служител в щатското финансово управление, човек с отмерени крачки, с добре остъргана брада, с черно сако от вълна на лама, с чанта под ръка, слушан с уважение от съседите, даващ мнение относно времето и политиката, човек, когото никога не бяха видели в някоя кръчма, а ракията си пиеше умерено и вкъщи. В действителност, като го обяви мъртъв за обществото, с усилия, достойни за най-възторжени похвали, от няколко години насам семейството му успя да накара споменът за Кинкас да заблести без никакво петно. Заставени от обстоятелствата, за него говореха винаги в минало време, щом трябваше да го споменат. За нещастие обаче от време на време някой съсед, някои колеги на Леонардо, някаква бърлива приятелка на Ванда (посрамената дъщеря) срещаше Кинкас или научаваше нещо за него посредством трети лица. Излизаше, че

някакъв мъртвец става от гроба си, за да мърси спомена за собствената си памет: пиян и проснат под слънцето късно сутрин в околностите на Меркадо; мръсен и дрипав над още по-мръсни карти в притвора на черквата на Пилар или пък пеещ с хриплив глас из хълма Сан Мигел, прегърнал леки жени, негърки и мулатки. Цял ужас!

Когато най-последно през онази утрин един продавач на свети неща, с дюкян на Ладейра до Табуаум, пристигна опечален в малката, но добре подредена къща на семейството Барето и съобщи на дъщеря му Ванда и на неговия зет, че самият Кинкас се е изпънал завинаги, умрял в своята мизерна кочина, една въздишка на облекчение се откъсна от гърдите на съпрузите. Паметта на пенсионирания служител в щатското финансово управление вече нямаше да бъде смущавана и влачена из тинята от безотговорните действия на скитника, в какъвто той се беше превърнал в края на живота си.

Настъпи време за заслужена почивка. Вече можеха свободно да говорят за Жоахим Соарес да Куня, да възхваляват неговото поведение на служител, съпруг, баща и гражданин, да изтъкват пред децата добродетелите му, да ги възпитават в почит към паметта на дядо си, без страх от каквото и да било объркване.

Продавачът на икони, слаб старец с бели къдрави коси, се разпростря в подробности: една негърка, продавачка на мингау^[1], акарахе^[2], абара^[3] и други лакомства през тази сутрин имала да урежда един важен въпрос с Кинкас. Той бил обещал да ѝ достави известни мъчни за намиране треви, необходими за обредите на кандомблето^[4]. Негърката отишла за тревите, налагало се да ги има, тъй като бил настъпил свещеният период за празненствата на Чанго^[5]. Както винаги, вратата на стаята в края на стръмната стълба била отворена. От много време Кинкас беше загубил огромния стогодишен — ключ. Всъщност знаеше се, че той бе продал ключа на някакви туристи в един черен ден на несполука в играта, като им бе разказал и някаква история с подробности и дати и издигнал ключа до степен на черковна светиня. Негърката почукала, не получила отговор и бутнала вратата. Кинкас се усмихвал излегнат на походното легло, завит с черния от мръсотия чаршаф и с едно изпокъсано одеяло, което покривало краката му. Тази усмивка била обичайна и жената не си дала сметка за нищо. Запитала го за обещаните треви, а той се усмихвал, без да отговори. Големият му пръст на десния крак се подавал от

чорапа, а скъсаните му обувки били на пода. Негърката, толкова близка на Кинкас и привикнала с шегите му, седнала на кревата и му казала, че много бърза. Позачудила се, че той не протяга сладострастната си ръка, привикнала винаги да пощипва и опипва. Загледала се още веднъж в големия пръст на десния му крак и го намерила прелестен. Докоснала тялото на Кинкас, но скочила разтревожена и го хванала за студената ръка. По стълбата слязла тичешком и разнесла новината...

Дъщерята и зетят слушаха без удоволствие всичките тия подробности за негърката и тревите, за опипванията и за кандомблето, като клатеха глави и чакаха да си замине продавачът на икони — човек спокоен и обичащ да разказва всяка история с всички подробности. Само той знаеше за роднините на Кинкас от една пиянска нощ преди време и за това беше дошъл. Бе си наложил тъжна физиономия, с което искаше да изрази „своите прочувствени съболезнования“.

Бе дошъл часът Леонардо да отиде в службата си. Той каза на съпругата си:

— Ти върви напред, аз ще намина към учреждението и няма да се забавя. Имам да подписвам нещо. Ще говоря и с шефа...

Поканиха продавача на икони да влезе и му предложиха стол в салона. Ванда отиде да се преоблече. Старецът разказваше на Леонардо за Кинкас — нямаше човек на Ладейра да Табуаум, който да не го обича. Защо се беше отдал той — човек от добро семейство и с положение, както е могъл да констатира това, след като е имал удоволствието да се запознае с дъщеря му и зет му — на този скиталчески живот? Някакво голямо огорчение? Навярно това ще да е. Съпругата може би го беше натоварила с рога — това много пъти е ставало. И продавачът на икони сложи показалците си на челото с циничен въпрос, изписан на лицето: дали е отгадал?

— Доня Отасилия, моята тъща, беше една светица. Продавачът сви устни: тогава защо? Но Леонардо не му отговори и отиде да помогне на Ванда, която го викаше от стаята.

— Нужно ли е да се съобщи...

— Да се съобщи? На кого? За какво?

— На леля Марокас и на чичо Едуардо... На съседите. Да ги поканим на погребението...

— Защо пък да се съобщава и на съседите? След това хората ще разправят. И ще има какво да приказват...

— Но леля Марокас...

— Ще говоря с нея и с Едуардо... след като намина в службата. Побързай, че иначе той, гдето донесе новината, ще тръгне да я разнася из махалата...

— Кой би могъл да помисли... Да умре така без никой...

— Чия е вината? Само негова — луд човек!

В салона продавачът се възхищаваше от един оцветен портрет на Кинкас, правен преди петнайсетина години: строен господин с висока колосана яка, черна вратовръзка, мустаци със заострени върхове, лъскави коси и румени бузи. До него в еднаква рамка с остър, обвиняваш поглед и строго стиснати устни беше портретът на доня Отасилия, в черна рокля с дантели. Продавачът внимателно проучи нейната кисела физиономия:

— Не, тя няма лице на жена, която мами мъжа си... сигурно е била един твърд за гложгане кокал... Жена светица... Не, не вярвам това...

[1] Мингау — пържени картофи. — Б.пр. ↑

[2] Акарахе — боб с чушки, пържен на питки. — Б.пр. ↑

[3] Абара — чушки, пълнени с паста от варен боб и после пържени. — Б.пр. ↑

[4] Кандомбле — негърски обреден танц и мястото, където се танцува. — Б.пр. ↑

[5] Чанго — негърско божество, отъждествявано със св. Йероним. — Б.пр. ↑

III

Малко хора, всички от Ладейра де Табуаум, се навъртаха около мъртвия, когато пристигна Ванда. Продавачът на икони осведомяваше на нисък глас:

— Това е дъщерята. Имал бил дъщеря, зет, братя. Хора знатни... Зетят е чиновник и живеят в Итапахипе. Къщата им е екстра...

Хората се отстраняваха, за да мине тя, любопитни да я видят да се хвърли върху трупа, да го прегърне, да потъне в сълзи, а може би само да изхлипа. Проснат на походното легло, Кинкас Бери Дагуа, със стари и изпокърпени панталони, с риза на парчета, с една мазна и огромна жилетка, се усмихваше, сякаш се забавляваше. Ванда застана неподвижна, като разглеждаше отдавна небръснатото му лице, мръсните ръце, големия пръст на крака, подал се през скъсания чорап. Вече нямаше сълзи, за да плаче, нито хълцания, с които да изпълни стаята, тъй като и сълзите, и хълцанията беше пропиляла още в началото на налудничавото хрумване на Кинкас, когато тя беше сторила многократни опити да го върне в напуснатия дом. Сега едва поглеждаше наоколо с лице, зачервено от срам.

Това беше един малко представителен мъртвец, труп на случайно умрял скитник, без всякакво приличие в смъртта, без уважение, смеещ се цинично на нея, сигурно и на Леонардо, и на останалите членове на фамилията. Труп за моргата, за откарване с полицейската погребална кола, за да послужи за практически занятия на студентите по медицина, да бъде заровен в гроб по бедност, без кръст, без надпис. Това беше трупят на Кинкас Бери Дагуа, ракиджия, разюздан субект и комарджия, без семейство, без дом, без цветя и без молитви. Това не беше Жоахим Соарес да Куня, изпълнителен служител в щатското финансово управление, пенсиониран след двадесет и пет годишна безупречна служба, образцов съпруг, комуто всички сваляха шапка и стискаха ръка. Как може един човек на петдесетгодишна възраст да изостави семейството, дома си, привичките си от цял един живот, старите си познати, за да се скита из улиците, да пие из евтините

кръчми, да посещава публичните домове, да ходи мръсен и брадясал, да живее в отвратителна кочина, да спи в едно мизерно походно легло? Ванда не намираще разумно обяснение. Много пъти вечер, след смъртта на Отасилия тя беше обсъждала въпроса с мъжа си. А Кинкас даже при онзи тъжен и тържествен случай не прие да се върне и да прави компания на своите. Не беше лудост неговото или поне лудост за болницата — по това лекарите бяха единопдушни. Тогава как да се обясни?

Сега най-после с всичко е свършено, с този кошмар от години, с това петно за семейното достойнство. Ванда беше наследила от майка си известен практичен усет и способност да взима бързи решения и да ги изпълнява. Докато разглеждаше мъртвия, неприятна карикатура на онова, което беше нейният баща, тя премисляше какво да стори. Първо да повика един лекар, за да освидетелствува смъртта. После да се облече прилично трупът, да се пренесе вкъщи и да се погребне до Отасилия, разбира се, да не бъде някакво много скъпо погребение, тъй като времената бяха доста тежки, но също и да не се изложат пред съседите, познатите и колегите на Леонардо. Леля Марокас и чичо Едуардо ще помогнат. И докато премисляше това с очи, втречени в усмихнатото лице на Кинкас, Ванда помисли и за участта на бащината си пенсия. Дали щяха да я наследят напълно, или ще получат само вдовишката пенсия? Леонардо може би знаеше нещо по това...

Обърна се към оглеждащите я с любопитство хора — бяха онези хорица от Табуаум, отрепки на обществото, в чиято компания Кинкас се чувствуваше прекрасно. Какво търсеха те тук? Не разбираха ли, че Кинкас Бери Дагуа е престанал да съществува веднага след последната си въздишка. Че той е бил само някаква измислица на дявола? Един лош сън, един кошмар... Жоахим Соарес да Куня отново щеше да се завърне и да стои малко сред своите, при удобствата на един почтен дом, с възстановено уважение. Дойде часът за връщане и този път Кинкас няма да може да се изсмее в лицето на дъщеря си и зетя си, да ги прати по дяволите, да им каже едно иронично „доскоро виждане“ и да си отиде с подсвиркване. Сега беше изпънат и неподвижен на походното легло. С Кинкас Бери Дагуа се беше свършило.

Ванда вдигна глава, огледа тържествуващо присъстващите и заповяда с характерния някогашен глас на Отасилия:

— Желаете ли нещо? Ако не, можете да си вървите!

После се отправи към продавача на икони.

— Господинът би ли ми направил услугата да повика един лекар? За освидетелствуване на смъртта...

Продавачът, силно развълнуван, се съгласи с поклащане на глава. Другите излизаха бавно. Ванда остана сама с мъртвия. Кинкас Бери Дагуа се усмихваше и големият пръст на десния му крак сякаш растеше през дупката на чорапа.

IV

Потърси къде да седне. С изключение на креватчето в стаята имаше само един газов сандък. Ванда го изправи, издуха от него прахта и седна. Колко ли време щеше да се бави лекарят? А Леонардо? Представи си го, претоварен с работа в службата, как обяснява на шефа си неочакваната смърт на тъста си. Шефът на Леонардо познаваше Жоаким от добрите времена във финансовото управление. Тогава кой не го познаваше, кой не го почиташе и кой би могъл да си представи неговата съдба? За Леонардо ще бъде доста тежко да коментира с шефа си лудориите на стария и да търси обяснение за тях. А още по-лошо ще бъде, ако новината се разнесе сред колегите му и те започнат да си шепнат от маса на маса злостни измислици, просташки намеци, груби коментари. Този баща беше един кръст, превърнал беше живота им в една голгота, но сега бяха на върха на хълма. Трябваше да имат още малко търпение. Ванда погледна мъртвия с крайчеца на околото си. Там си стоеше той, усмихвайки се, намирайки всичко това за безкрайно забавно.

... Грях е да се гневи човек на един мъртвец, още повече, ако този мъртвец е собственият ти баща. Ванда се овладя — тя беше религиозна личност, редовно ходеше в черквата Бонфим, също беше и малко спиритистка и вярваше в прераждането. Освен това усмивката на Кинкас сега нямаше никакво значение. В крайна сметка тя е, която заповядва и след малко той отново щеше да стане смиреният Жоаким Соарес да Куня, безупречният гражданин.

Продавачът влезе с лекаря, млад мъж, навярно наскоро завършил, защото още си правеше труда да се представя за компетентен професионалист. Той му посочи умрелия и докторът поздрави Ванда и разтвори новата си чанта от блестяща кожа. Ванда стана и отмести газовия сандък.

— От какво е умрял?

Продавачът обясни:

— Беше намерен мъртъв така, както си е.

— Страдаше ли от някаква болест?

— Не, не зная, господине. Познавам го от около десетина години и винаги е бил здрав като бик. Освен ако докторът...

— Какво?

— ... нарича ракията болест. Обръщаше чашките... Беше добър в пиенето...

Ванда се изкашля с упрек. Докторът се обърна към нея:

— Служител ли беше на госпожата?

Настъпи кратко, но тежко мълчание. Нейният глас дойде някъде издалеко:

— Беше мой баща.

Докторът бе още млад, без никакъв опит в живота. Той изгледа Ванда, празничното ѝ облекло, чистотата ѝ, обувките с високи токове. Хвърли поглед и на безмерно бедния мъртвец, на крайно мизерната стаичка.

— А той тука ли живееше?

— Сторихме всичко, за да се върне вкъщи. Той беше...

— Луд?

Ванда разтвори безпомощно ръце — изпитваше желание да плаче. Лекарят не настоя. Седна на края на кревата и започна прегледа. После повдигна глава и каза:

— Та той се смее? Каква мутра на разпътен...

Ванда притвори очи и стисна с ръце лицето си, почервенияло от срам.

V

Семейният съвет не продължи много време. Обсъждането стана около масата в един ресторант в Байча де Запатеyro. Из многолюдната улица хората се движеха весело и приятно. Точно насреща имаше кино. Трупът беше предаден на грижите на едно погребално предприятие, собственост на един приятел на Едуардо, с двадесет на сто намаление. Чичо Едуардо обясни:

— Скъп всъщност е ковчегът. Също и автомобилите, ако се прави голямо погребение. Цяло богатство! Днес не може дори и да се умре!

Бяха му купили нов черен костюм (дрехите не бяха голяма работа, но както казваше Едуардо, те са дори прекалено хубави, за да бъдат ядени от червеите), чифт обувки, също черни, бяла риза, връзка, едни чорапи. Гащи не бяха нужни. Едуардо записваше всяка направена покупка в едно бележниче. Той беше майстор по икономииите и неговата бакалница преуспяваше.

В ловките ръце на специалистите от погребалната агенция Кинкас Бери Дагуа отново се превръщаше в Жоаким Соарес да Куня, докато роднините му ядяха риба в ресторанта и спореха върху погребението. Всъщност спор имаше само около една подробност: откъде да тръгне ковчегът с мъртвеца.

Ванда мислеше да откара трупа вкъщи, да проведе бдението в салона, като присъстващите през нощта гощава с кафе, ликьор и козуначени кифлички. За опелото да повика отец Роке. Погребението да стане рано сутринта, така че да могат да дойдат много хора, колеги от службата, стари познати, приятели на семейството. Леонардо се противопостави. Защо да се кара покойникът вкъщи? Защо да се канят съседи и приятели и да се притесняват доста хора? За да си припомнят лудориите на покойния, неговия неизповедим живот през последните години и да се изложи на срам цялата фамилия? Както и стана тази сутрин в службата. Там не се говореше за нищо друго. Всеки от колегите знаеше някаква история за Кинкас и я разказваше сред гръмогласен кикот. Сам тон, Леонардо, никога не беше си представял,

че тъстът му е извършил толкова и такива истории — една от друга поужасни. И трябва да се има предвид, че мнозина от онези хора вярваха, че Кинкас е умрял и погребан или пък живее из вътрешността на щата. А децата? Те благоговееха пред паметта на своя образец дядо, починал в мир с хората и бога и сега изведнъж родителите им ще пристигнат с трупа на някакъв скитник под ръка и ще го наврат под носа на невинните дечица. Без да се говори за работата, която ще им се отвори, увеличените разходи, като че не бяха достатъчни разноските по погребението, новите дрехи, обувките. Сам той, Леонардо, имаше нужда от обувки, но въпреки това даде да му закърпят едни много стари обувки, за да направи икономия. Сега с това пилеене на пари кога би могъл да помисли за нови обувки?

Леля Марокас, много дебела жена, която обожаваше приготвената в този ресторант риба, беше на същото мнение:

— Най-добре е да се разгласи, че той е умрял из вътрешността, че ни е съобщено с телеграма. После ще поканим хора за литургията на седмия ден. Ще дойде, който иска, ние не сме длъжни да им осигуряваме превоз.

Ванда изпусна вилицата:

— Въпреки всички неудобства, той е мой баща. Аз не искам да бъде погребан като някакъв скитник. Ако беше твой баща, Леонардо, на тебе би ли ти харесало това?

Чичо Едуардо не беше никак сантиментален:

— А какво друго беше той, ако не един скитник? И то от най-лошите в Байя. Това не мога да отричам, защото е мой брат...

Леля Марокас се оригна — преситено ѝ беше гърлото, също и сърцето:

— Жалко за Жоаким... Имаше добър характер. Нищо не вършеше на лошо. Харесваше му този живот — такава е съдбата на всички. От дете си беше такъв. Един път, спомняш ли си, Едуардо?... Поиска да избяга с един цирк. Отнесе пердах, та косите ти да настръхнат. — Плесна по бедрото Ванда, която седеше до нея, сякаш предварително да се извини и каза: — И твоята майка, мила моя, беше командаджийка от класа. Един ден той дойде и ми каза, че искал да бъде свободен като птичка. Истината е, че той имаше финес...

Никой не намери финес в казаното. Ванда свъси лице и упорствуваше:

— Не го защитавам... Накара ни много да страдаме — и мене, и майка ми, която беше добра жена. Също и Леонардо. Но все пак не искам да бъде погребан като някакво куче без стопанин. Какво ще кажат хората, когато се научат? Преди да изпадне в лудост, той беше уважавана личност. Трябва да бъде погребан както е редно.

Леонардо я погледна умоляващо. Знаеше, че няма да спечели, ако спори с Ванда — накрая тя всякога налагаше своите мнения и желаниа. Също беше и по времето на Жоаким и Отасилия, докато един ден Жоаким заряза всичко и тръгна по света. Нямаше друг начин, освен да се помъкнат с трупа към къщи, да тръгне да съобщава на познати и приятели, да звъни на хората по телефона, да прекара буден нощта, за да слуша как разказват разни работи за Кинкас, смеха под сурдинка на хората, многозначителните им намигвания и всичко това чак докато тръгне погребението! Тоя тъст беше му отровил живота, беше му създал най-големи огорчения. Леонардо живееше със страха да не се сблъска „с още една от неговите“ при всяко разгръщане на вестника или да му се изпречи пред очите новината за неговото задържане за скитничество, както се случи веднъж. Той не искаше даже да си спомня за онзи ден, когато по настояване на Ванда ходи по участъците, препращан от едно място на друго, докато намери Кинкас в подземията на Централната полиция по гащи и бос да играе преспокойно на карти с крадци и мошеници. И след всичко това, когато мислеше най-после да си поеме въздух, ще трябва да търпи този труп цял един ден и цяла една нощ и то в собствения си дом...

Но и Едуардо също не беше съгласен, а неговото мнение тежеше, тъй като търговецът се беше съгласил да поеме половината от разходите по погребението:

— Всичко това е много добре, Ванда — той да бъде погребан като християнин, със свещеник, в нови дрехи, с букет цветя. Той не заслужаваше нищо такова, но в края на краищата е твой баща и мой брат. Всичко това е добре. Но защо да се навира покойникът вкъщи...

— Защо? — повтори Леонардо като ехо.

— ... да се безпокоят толкова хора, да се наемат шест или осем автомобила за придружаване до гробищата. Знаеш ли колко е наемът за всяка една кола? А пренасянето на трупа от Табуаум до Итапахипе? Цяло състояние! Защо да не тръгне погребението оттук? Ние ще го

придружаваме и ще стигне само една кола. А после, ако ти го правиш на въпрос, ще поканим хора за литургията на седмия ден.

— Съобщи, че той е умрял във вътрешността — леля Марокас не изоставяше своето предложение.

— Може, разбира се. Защо да не може?

— А кой ще прекара в бдение при тялото?

— Ние самите. Защо ни са още хора?

Ванда накрая отстъпи. Наистина — помисли си тя — идеята да се отнесе тялото вкъщи беше нещо прекалено. Щеше само да ни отвори работа, разноски и скука. Най-добре беше Кинкас да се погребее възможно по-безшумно, после това да се съобщи на приятелите и да се поканят за литургията на седмия ден. Така се и споразумяха. После поръчаха десерта. Наблизо един високоговорител крещеше за предимствата на една компания за търговия с недвижими имоти.

VI

Чичо Едуардо трябваше да се завърне в бакалницата — не можеше да я остави само на продавачите, които бяха негодници. Леля Марокас обеща да дойде по-късно за бдението. Нужно беше да намине към дома си, където изоставила всичко в безпорядък от бързина, след като научила новината. Леонардо, по съвета на самата Ванда, щеше да използва свободния от службата следобед, за да отиде в компанията за недвижими имоти и да приключи сделката за едно място на изплащане, което си купуват. Един ден, ако бог помогне, ще имат и собствена къща.

Бяха установили нещо като смени за бдението: Ванда и Марокас през следобеда, а Леонардо и чичо Едуардо през нощта. Ладейра до Табуаум не беше място, където можеше да се мярка нощем някоя госпожа. Това беше хълм с лоша слава, населен с хитреци, вагабонти и леки жени. На следната утрин цялата фамилия щеше да се събере за погребението.

Така стана, че следобеда Ванда се намери насаме с трупа на баща си. Из хълма се носеше шумът на един беден и напрегнат живот, но едва достигаше до третия етаж на общежитието, където мъртвият почиваше след умората от сменяването на облеклото му.

Хората от погребалното предприятие бяха извършили добра работа — бяха компетентни и тренирани. Както каза и продавачът на икони, когато намина за миг, за да види как се нареждат нещата, „мъртвият не изглеждаше същия“. Сресан, обръснат, облечен в черен костюм, с бяла риза и връзка, с блестящи обувки, той беше действително Жоаким Соарес да Куня, който почиваше в погребалния ковчег — един разкошен ковчег, отбеляза със задоволство Ванда, с позлатени подставки и дипли по первазите. От табли и трикраки дървени столове бяха импровизирали нещо като маса, на която се издигаше строго и внушително ковчегът. Две огромни восъчни свещи — от големия олтар — помисли с гордост Ванда — излъчваха слаба светлина, тъй като светлината на Байя навлизаше през прозореца и

изпълваше с блясък стаята. Слънчевата светлина и веселата яснота се сториха на Ванда като някакво неуважение към смъртта, правеха безполезни свещите, отнемаха им величественния блясък. За миг си помисли да ги изгаси, за икономия. Но тъй като всъщност компанията щеше да вземе същите пари както за две, така и за десет свещи, тя реши да затвори прозореца и настъпилият в стаята полумрак направи да изпъкнат благословените пламъчета като огнени езици. Ванда седна на един стол (зает от иконопродавача) и се почувствува доволна. Това не беше просто облекчение от изпълнения синовен дълг, беше нещо по-дълбоко.

От гърдите ѝ се изтръгна една въздишка на задоволство. Оправи с ръце кестенявите си коси. Изпитваше някакво чувство, сякаш най-сетне беше укротила Кинкас и отново му беше сложила юздите, същите ония юзди, които един ден той беше изтръгнал от силните ръце на Отасилия, като им се изсмя в лицето. Сянката на една усмивка цъфна по устните на Ванда, които биха били красиви и желани, ако не беше очертаващата ги известна сурова твърдост. Тя се чувствуваше отмъстена за всичко, което Кинкас беше накарал семейството да изстрада и преди всичко самата тя и Отасилия. Онова унижение в продължение на много години! Десет години Жоаким водеше този абсурден живот. „Цар на безделниците в Байя“ — пишеха за него в полицейските колони на вестниците; образец на уличник, цитиран в писанията на литератори, жадни за леснодостъпни, живописни герои. Десет години да срами семейството и да го пръска с калта на тази необяснима и неоправдана популярност! „Ненадминатият ракиджия на Салвадор“, или „Дрипавият философ при входа на Меркадо“, или пък „Сенаторът на публичните домове“, Кинкас Бери Дагуа „истинският бездомник“ — ето така пишеха за него във вестниците, в които понякога беше помествана и неговата отвратителна снимка. Милостиви боже! Колко много може да страда на тоя свят една дъщеря, когато съдбата ѝ отреди кръста на един баща, който няма съзнание за своя дълг.

Но сега се чувствуваше доволна, поглеждайки мъртвеца в почти луксозния ковчег, облечен в черни дрехи, с ръце, кръстосани на гърдите, с изглед на набожно смирение. Пламъците на свещите растяха на високо и караха да блестят новите обувки на умрелия. Всичко беше прилично, само, разбира се, не и стаята. Това беше и една утеха за нея

след толкова ядове и страдания. Ванда си спомни, че и майка ѝ щеше да се почувствува щастлива някъде из далечния кръг на вселената, където се намира. Защото най-сетне се наложи нейната воля — преданата ѝ дъщеря възстанови Жоаким Соарес да Куня, онзи добър, плах и послушен съпруг и баща. Достатъчно беше някога тя да повиши глас и да свъси лице и той ставаше хрисим и примирителен. Сега ето го там с ръце, кръстосани на гърдите. Изчезна завинаги скитникът, „царят на публичните домове“, „патриархът от района на най-евтината проституция“.

Жалко, че беше мъртъв и не можеше да се види в огледалото, не можеше да види тържеството на дъщеря си, на оскърбеното достойно семейство.

В този час на вътрешно задоволство и пълно тържество Ванда би искала да бъде великодушна и добра. Да забрави последните десет години, като че опитните хора от погребалната компания бяха го пречистили със същите насапунисани парцали, с които почистваха мръсотията от тялото на Кинкас. Да си припомня само за детството, за юношеството, годеничеството, женитбата и кротката фигура на Жоаким Соарес да Куня, потънал в един платнен разтегателен стол да чете вестници, който потреперваше, когато Отасилия го повикаше с упрек в гласа:

— Кинкас!

Такъв го ценеше тя, чувствуваше нежност към него, от този баща беше запазила спомен и с още малко усилие би могла да се развълнува, да се почувствува нещастно и безутешно сираче.

В стаята се увеличаваше топлината. Поради затворения прозорец прохладният бриз откъм морето не намираще откъде да проникне. Ванда също не го желаше: море, пристанище и бриз, изкачващите се към планината хълмове, уличните шумове, всичко това представляваше част от онова вече свършено безсмислено и безчестно съществуване. Там трябваше да бъдат само тя, умрелият баща, самотният Жоаким Соарес да Куня и най-любимите оставени от него спомени. Тя изтръгна из паметта си забравени сцени. Баща ѝ я придружаваше на една люлка с кончета, издигната в Рибейра по случай някакъв празник на Бонфим. Може би никога преди не бе го виждала толкова весел: такъв голям човек, яхнал детско конче, да се смее гръмко, той, който толкова рядко се усмихваше! Спомни си също

честуването, което устроиха приятели и колеги по случай повишението на Жоаким във финансовото управление. Къщата беше пълна с хора. Ванда беше девойче, вече започнало да се влюбва. В този ден Отасилия се пръскаше от задоволство сред групата, събрана в салона, където се произнасяха речи пред чаша бира и една голяма мастилница за бюро, подарена на добрия служител. Отасилия изглеждаше честуваната. Жоаким слушаше речите, стискаше ръце и прие мастилницата, без да покаже някакъв ентузиазъм. Като че всичко това го отегчаваше и не намираше кураж, за да го каже.

Също си спомни израза на лицето на баща си, когато му съобщи за предстоящото посещение на Леонардо, решил се най-сетне да поиска ръката ѝ. Той поклати глава, мърморейки:

— Бедният нещастник...

Ванда не търпеше критики към годеника си:

— Защо да е беден нещастник? Той е от добра фамилия, има добра служба, не е по пиенето и разгулния живот...

— Знам това... Знам това... Но аз мислех за друго едно нещо.

Беше куриозно: не си спомняше много подробности, свързани с баща ѝ. Като че той не вземаше активно участие в живота на техния дом. Можеше да прекара часове, спомняйки си за Отасилия — сцени, факти, фрази, събития, в които майката е участвувала. Истината беше, че Жоаким навлезе в техния живот едва когато в онзи абсурден ден, след като беше нарекъл Леонардо „животинче“, втрени се в нея и Отасилия и неочаквано им хвърли в лицето:

— Усойници!

И с най-голямото спокойствие на този свят, сякаш щеше да извърши нещо най-банално и незначително, той излезе и вече не се върна.

Но за това Ванда не искаше да мисли. Отново се върна при детството си — там тя все още можеше да възстанови с точност фигурата на Жоаким. Така например деня, когато тя беше малка, едва на пет години, с къдрави косички и лесна на сълзи, и имаше онази тревожна треска. Жоаким не излезе от стаята, седнал до леглото на малката болна, той държеше ръцете ѝ и даваше лекарствата. Той беше добър баща и добър съпруг. С този последен спомен Ванда се почувствува достатъчно развълнувана и... ако имаше още хора край

покойника, способна беше и да поплаче малко, което впрочем е задължение на една добра дъщеря.

С меланхоличен израз на лицето тя втренчи поглед в мъртвеца. Обувките са лъснати тъй, че блестят на светлината на свещите, панталоните са с ръб, самото по мярка, а ръцете — набожно кръстосани на гърдите... Тя спря поглед на обръснатото лице. И почувствува сътресение, първото...

Видя усмивката. Една цинична, аморална усмивка на човек, който се забавлява. Усмивката му не беше се променила, срещу нея нищо не бяха постигнали специалистите от погребалното предприятие. Също така и тя, Ванда, забрави да им поиска една по-подходяща физиономия, по-допадаща на тържествеността пред лицето на смъртта. Тази усмивка на Кинкас Беро Дагуа продължаваше, усмивка на подигравка и наслада при вида на новите обувки, блестящо нови, докато бедният Леонардо трябваше да даде за втори път да слагат подметки на неговите. Защо го наредиха в черни дрехи, бяла риза, обръсната брада, косата с брилянтин и ръцете кръстосани молитвено? Защото Кинкас се смееше на всичко това, един смях, които се разпростираше, удължаваше и след малко щеше да проехти из тая отвратителна кочина. Той се смееше с устни и с очи, очите втренчени в купчината мръсни и изкърпени дрехи, забравени в един ъгъл от хората на погребалното предприятие. Усмивката на Кинкас Беро Дагуа?

И Ванда чу ясно подчертаните оскърбителни срички сред погребалната тишина:

— Усойници!

Ванда се изплаши: нейните очи засвяткаха като очите на Отасилия, но лицето ѝ пребледня. Беше думата, с която той си служеше, като да се изхрачваше, когато в началото на тази лудост тя и майка ѝ търсеха начин да го върнат към домашните удобства, към установените привички, към загубената почтеност. Но дори и сега, мъртъв и изпънат в един ковчег, със свещи при краката, облечен в хубави дрехи, той не се предаваше. Смееше се с уста и с очи и не би се изненадала, ако той започнеше да си подсвирква. И нещо повече — един от двата палеца — този на лявата ръка — не беше кръстосан както трябва върху другия и се надигаше във въздуха анархистично и предизвикателно.

— Усойници! — каза той отново и подсвирна нахално.

Ванда потрепери на стола и прокара ръка по лицето си. Да не би да полудявам? Почувствува, че ѝ липсва въздух, горещината ставаше непоносима, главата ѝ се въртеше.

По стълбата се разнесе задъхано дишане: леля Марокас с отпуснати меса нахлу в стаята. Видя на стола разстроената си племенница, мъртвешки бледа, с очи, втренчени в мъртвеца.

— Ти си изнурена, девойче. Ама пък и с горещината в тая затворническа килия...

Гаменската, цинична усмивка на Кинкас се усили, като съгледа монументалното туловище на сестра си. Ванда се опита да запуши ушите си — знаеше от предишен опит с какви думи той обичаше да охарактеризира Марокас, но какво можеха да сторят ръцете върху ушите, за да задържат гласа на мъртвия? Тя чу ясно:

— Торба с газове!

Марокас, поотпочинала от изкачването по стълбището, без дори да погледне към мъртвеца, широко разтвори прозореца:

— Напръскаха ли го с парфюм? Тук вони до главозамайване.

През разтворения прозорец навлезе многообразният и весел шум от улицата. Лек полъх откъм морето угаси свещите, целуна Кинкас по лицето и светлината, синкава и празнична, се разпростря върху него. С тържествуваща усмивка на лицето Кинкас се намести по-удобно в ковчега.

VII

А в това време новината за неочакваната смърт на Кинкас Беро Дагуа вече се носеше из улиците на Байя. Самата истина е, че дребните търговци от пазара не затвориха вратите си в знак на траур. За компенсация обаче те веднага увеличиха цените на валанханданс^[1], торбата със слама и глинените скулптури, които продаваха на туристите, и така те отдаваха почит на мъртвия. Из околностите на пазара се проведоха импровизирани събрания, които приличаха на светкавични митинги. Хората се лутаха от едно на друго място и новината се носеше из въздуха, изкачваше се с елеватора Ласерда, пътуваше из трамваите за Калсада, отиваше с омнибус за Фейра де Сантана. Грациозната негърка Паула потъна в сълзи пред своята сергия със сладкиши от тапиока. Този следобед тя нямаше да види Беро Дагуа да ѝ казва двусмислени любезности, да наднича през деколтето към пищните ѝ гърди, да ѝ предлага неприлични неща и по такъв начин да я кара да се смее.

Рибарските платноходки бяха със спуснати платна. Хората от царството на Жеманя^[2], бронзовите моряци, не скриваха разочарованието и изненадата си: как можеше да се случи тази смърт в една стаичка в Табуаум, как можа тоя „стар моряк“ да се пресели на другия свят в един креват? Та нима Кинкас Беро Дагуа не беше заявявал категорично и толкова пъти, с глас и израз, способни да убедят и най-невярващия, че той никога няма да умре на суша, че за него само един гроб е достоен: морето, окъпано от луната, водите, нямащи край!

Когато се намереше като почетен гост върху задната част на рибарска платноходка при някоя сензационна гощавка с риба в глинени съдове, изпускащи ароматни изпарения, с бутилка ракия, минаваща от ръка на ръка, и когато започваха да настройват китарите, винаги настъпваше един миг, в който се пробуждаха неговите моряшки инстинкти. Той се изправяше, тялото му леко се поклащаше, ракията му придаваше полюляващото се равновесие на хората от морето и

високо заявяваше своето право на „стар моряк“. Стар моряк без кораб и без море, деморализиран на сушата, но не по негова вина. Защото той се беше родил за морето: да издига платна и да подчинява на волята си кормилото на платноходите, да укротява вълните през нощи на буря. Неговата съдба беше осакатена — той, човекът, който би могъл да стигне до капитан на кораб, облечен в синя униформа и с лула в устата! Но и така той не преставаше да бъде моряк, затова беше роден от майка си Мадалена, внучка на капитан на параход. Той беше моряк още от прадядо си и ако сега му дадяха тази платноходка, би могъл да я изведе навътре в морето, но не там наблизичко до Марахохипе или Качоейра, а към далечните брегове на Африка, макар никога да не беше плавал с кораб. Това беше в кръвта му и не се нуждаеше нищо да научава относно корабоплаването — той се беше родил знаещ. Ако някой от това отбрано общество има някакви съмнения, то нека се яви пред него... Той вдигаше бутилката и пиеше на големи глътки. Капитаните на рибарски платноходки не се съмняваха — това можеше да бъде и истина. По пристаните и плажовете малчуганите се разхождаха, знаейки морските работи, и не си струва труда да се търсят обяснения на подобни мистерии. Тогава Кинкас Бери Дагуа произнасяше своята тържествена клетва: За морето ще остави честта на своя последен час, на своя последен миг. Не, няма да го пипнат и изтикат в седем педи земя! Не, това не! Когато настъпи часът, той на всяка цена ще иска свободата на морската шир, за да извърши пътуванията, които не осъществи през живота си, най-дръзките кръстосвания на моретата и океаните. Капитан Мануел, човек без нерви и без възраст, най-храбрият сред капитаните на платноходки, поклащаше одобрително глава. Останалите, които животът беше научил да не се съмняват в нищо, също се съгласяваха и си глътваха по още една люта ракия. Тихо подрънкваха китарите, хората пееха за магията на морските нощи, за фаталната съблазън на Жеманя. „Старият моряк“ пееше по-високо от всички...

Как стана тогава така, че той умря внезапно в някаква стаичка в Ладейра де Табуаум? Беше нещо за невярване — капитаните на платноходки слушаха новината, без да ѝ отдават пълна вяра. Кинкас Бери Дагуа беше склонен към шмекерии и измами и неведнъж беше обърквал мнозина...

Играчите на карти и зарове прекъсваха вълнуващите партии, престанали да се интересуват от толкова желаните печалби. Та не беше ли Берио Дагуа техният безспорен шеф? Върху всички тях падна следобедната сянка като тежък траур. Из баровете, кръчмите, по тезгяхите на бакалниците, навсякъде, където се пиеше ракия, господствуваше тъга и консумацията беше за сметка на непоправимата загуба. Кой по-добре от него умееше да пие — никога не се разстройваше съвсем и колкото повече ракия изсипваше в гърлото си, толкова по-бистър и блестящ ставаше умът му. Той можеше като никой друг да отгадае марката и произхода на най-различните ракии, познаваше всичките им нюанси на цвят, на вкус и на аромат. Колко години имаше, откак не се е докосвал до вода? От онзи ден, в който започнаха да го наричат Берио^[3] Дагуа^[4]...

Не че е някоя паметна случка или вълнуваща история. Но си струва трудът да се разкаже този случай, тъй като от този далечен ден прякорът „Берио Дагуа“ се присъедини окончателно към името Кинкас. Влязъл той в бакалничката на Лопес, симпатичен испанец, на външната страна на Пазара. Редовен посетител, той си беше спечелил правото да се обслужва сам без помощта на момчето. Той видял на рафта една бутилка, пълна до горе с блестящо бистра ракия, прозрачна и съвършена. Напълнил си една чаша, изплюл се, за да си очисти устата и излял наведнъж чашата в гърлото си. Един нечовешки рев прерязал утринното спокойствие на Пазара и разтърсил из основи дори и елеватора Ласерда. Било рев на смъртно ранено животно, вик на измамен и нещастен човек:

— Во-о-о-о-о-да-а-а-а!

Гнусен, отвратителен, нечестен испанец! От всички страни се разтичали хора: сигурно убиват някого. Клиентите в бакалничката се смеели гръмко, до сълзи. После „ревът от водата“ на Кинкас се разнесе като анекдот от Пазара до Пелоуриньо, от Ларго до Сете портас до вълнолома, от Калсада до Итапоан. Оттогава той си остана Кинкас Берио Дагуа и Китерия до Ольо Арегаладо в мигове на най-голяма нежност го наричаше „Берито“ между хапещите си зъби.

Също и в онези бедни къщи на най-евтините жени, където скитници и злосторници, дребни контрабандисти и слезли на сушата моряци намираха един домашен кът, семейство и любов в загубените часове на нощта, след тъжната търговия с пола, когато изнурените

жени жадуваха за малко нежност, новината за смъртта на Кинкас Беро Дагуа ги направи безутешни и ги накара да пролеят обилно най-тъжните си сълзи. Жените плачеха, сякаш бяха загубили близък роднина, и се почувствуваха изведнъж беззащитни в своята мизерия. Някои преброяваха спестяванията си и решиха да купят за умрелия най-красивите цветя в Байя. Що се отнася до Китерия до Ольо Арегаладо, то нейните викове сред разплаканите ѝ другарки от публичния дом се понесоха над хълма Сан Мигел, заглъхнаха из Ларго до Пелоуриньо и бяха такива, че късаха сърцето. Тя намери утеха само в пиенето. Между глътките и хълцанията превъзнасяше паметта на този незабравим любовник — най-нежния и най-лудия, най-веселия и най-мъдрия.

Припомняха си случки, подробности и фрази, които можеха да дадат точна представа за Кинкас. Той беше човекът, който гледа в продължение на повече от двайсет дена тримесечното дете на Бенедита, когато тя трябваше да постъпи в болницата. Оставаше само да даде на детето гърдата си, за да бозае. Всичко вършеше сам: переше пеленките, чистеше му главичката, къпеше го, даваше му биберона...

Само преди няколко дена не се ли нахвърли той, стар и пиан, като някакъв безстрашен рицар в защита на Клара Боа, когато двама разхайтени младежи, синчаги от добри фамилии, искаха да я бият при един гуляй в публичния дом на Вивиана? И какъв по-приятен гост на голямата маса в салона за хранене на обед!... Кой знаеше най-духовитите истории, кой по-добре от него утешаваше при любовни мъки, кой беше като някакъв баща или по-стар брат за тях? Привечер Китерия до Ольо Арегаладо се отърколи от стола си, отнесоха я до леглото и тя заспа със своите спомени. Няколко жени решиха да не търсят, нито да приемат някакъв мъж през тази нощ, тъй като бяха в траур. Като че това беше велики четвъртък или петък пред Великден.

[1] Валанханданс — украшение, изработено от мъниста и амулети, които носят негърките от щата Байя. — Б.пр. ↑

[2] Жеманя — богиня на моретата и реките. — Б.пр. ↑

[3] Беро — рев, вик на ужас. — Б.пр. ↑

[4] Дагуа — от водата. — Б.пр. ↑

VIII

Към края на следобед, когато в града се палеха светлините и хората излизаха от работа, четиримата най-интимни приятели на Кинкас Бери Дагуа — Курио, Черния Пастиня, сержантът Мартим и Педру Венто — се спускаха по хълма Табуаум на път за стаята на мъртвия. Трябваше да се каже в името на истината, че те още не бяха пияни. Бяха си пийнали някоя глътка, без съмнение развълнувани от новината, но зачервените им очи се дължаха на пролетите сълзи, безмерната болка, а същото може да се твърди и за хрипливите им гласове и люлеещата се походка. Как да се запазят напълно трезви, когато е умрял един приятел от толкова години, най-добрият от другарите, най-съвършеният скитник на Байя? Колкото до бутилката, която сержантът Мартим бил имал скрита под ризата, никога нищо не беше доказано.

В този час на залеза, на мистериозното започване на нощта, мъртвият изглеждаше донякъде уморен. Ванда си даваше сметка. Та малко ли беше: той прекара следобед в смях, мърмореше грозни епитети и се кривеше. Даже когато дойдоха Леонардо и чичо Едуардо след пет часа, дори и тогава Кинкас не се успокои. Той наричаше Леонардо „тъпак“, смееше се на Едуардо. Но когато сенките на залеза се спуснаха над града, Кинкас стана неспокоен. Като че очакваше нещо, което закъсняваше да дойде. Ванда, за да забрави и да се откъсне, разговаряше оживено с мъжа си и роднините, избягвайки да погледне мъртвия. Тя силно желаше да се завърне в дома си, да отпочине, да вземе една таблетка, която да ѝ помогне да заспи. Защо ли очите на Кинкас ту се обръщаха към прозореца, ту към вратата?

Новината не стигна едновременно до четиримата приятели. Първи научи Курио. Той влагаше своите многостранни дарования в рекламиране на текстилни и други стоки в Байча до Запатеиро. Облечен в стар, износен фрак, с боядисано лице, той застава на вратата на някои магазин и срещу мизерно заплащане възхваляваше евтинията и качествата на стоките, спираше проходящите и с грубовати шеги ги канеше да влязат, като почти насила ги въвлечаше

вътре. От време на време, когато го налегнеше жаждата — проклетата служба изсушаваше гърлото и гърдите, — той прескачаше до една близка кръчма и пиеше глътка, за да смекчи гласа си. При едно от тези отивания и връщания, новината го застигна, брутална като юмручен удар в гърдите и го накара да онемее. Върна се с наведена глава, влезе в дюкяна и съобщи на сириеца да не разчита повече на него през този следобед. Курио беше още младеж и радостите и скърбите го засягаха дълбоко. Той не можеше да понася сам ужасния удар. Нуждаеше се от компанията на другите интимни приятели, на обичайната група.

Множеството около пристана на платноходите, на вечерния пазар при Агуа дос Менинос в съботните дни, при Сете Портас, на зрелищата на капоейра^[1] при Естрада да Либертаде, винаги беше многолюдно: моряци, дребни търговци от Пазара, жреци, играчи на капоейра, злосторници, вземаха участие в продължителните разговори, разказваха се авантюри, коментираха се напрегнати игри на карти, риболов при лунна светлина и гуляите из целия район. Кинкас Беро Дагуа имаше многобройни почитатели и приятели, но тези четиримата бяха неразделни. В продължение на много години те се срещаха всеки ден, заедно биваха всяка вечер, с пари или без пари, преситени от добро ядене или умиращи от глад, разделяйки си понякога и пиенето, те винаги бяха заедно при радости и скърби. Курио едва сега разбираше колко те бяха свързани помежду си, смъртта на Кинкас му се струваше някаква ампутация, като че му бяха отнели една ръка, един крак, като че ли му бяха изтръгнали едно око. Онова око на сърцето, за което говореше жрицата Сеньора, владетелка на всички мъдрости. Те трябва заедно да отидат при тялото на Кинкас — реши Курио.

Тръгна да търси Черния Пастиня, който по този час сигурно се намираше на Ларго дас Сете Портас, където помагаше на познати, приемащи залози на Бичо^[2], за да събере някой и друг никел за ракията вечерта. Черния Пастиня беше висок почти два метра и когато издуеше гърдите си, наподобяваше някакъв паметник, толкова той беше голям и силен. Никой не можеше да се справи с негъра, когато се разгневеше. За щастие това нещо мъчно можеше да стане, тъй като Черния Пастиня по природа беше весел и добряк.

Намери го, както си и пресмяташе, на Ларго дас Сете Портас. Там беше той, седнал на тротоара при малкото пазарче, потънал в

сълзи, държащ една почти изпразнена бутилка. Наоколо, съпричастни в болката му и ракията, разни скитници образуваха хор при неговите жалби и въздишки. Вече е научил новината — помисли си Курио, като видя тази сцена. Черния Пастиня сипваше в гърлото си една глътка, избърсваше една сълза и изръмжаваше с отчаяние:

— Умря бащицата ни...

— ... бащицата ни... — стенеха другите.

Утешителната бутилка обикаляше, увеличаваха се сълзите в очите на негъра, растеше и неговото остро страдание:

— Умря добрият човек...

— ... добрият човек...

От време на време към групата се присъединяваше някой нов човек, понякога, без да знае за какво се отнася работата. Черния Пастиня му протягаше бутилката и отпускаше гласа си като рев на ударен с нож:

— Той беше добър...

— ... беше добър... — повтаряха останалите, освен новодошлия, в очакване на някакво обяснение за тъжните жалби и безплатната ракия.

— Говори също и ти, нещастнико!... Черния Пастиня, без да става, протягаше могъщата си десница, разтърсваше новодошлия със зъл блясък в очите: — Или ти смяташ, че той беше негодник?

Някой избърсваше да обясни, преди работите да са взели друг обрат:

— Кинкас Бери Дагуа е умрял.

— Кинкас ли?... Той беше добър... — казваше новият член на хора, убеден и изплашен.

— Друга бутилка! — поиска сред хълцания Черния Пастиня.

Един снажен момък скочи пъргаво и се отправи към съседната кръчма:

— Пастиня иска друга бутилка!

Смъртта на Кинкас там, където стигнеше вестта за нея, увеличаваше консумацията на ракия. Курио наблюдаваше отдалече сцената. Новината беше вървяла по-бързо от него. Негърът също го видя, от гърдите му се изтръгна едно ужасно ръмжене, протегна ръце към небето и се изправи:

— Курио, братленце! Умря нашият бащица!

— ... нашият бащица... — повтори хорът.

— Затворете си устата, смрадливци! Оставете ме да прегърна братлето Курио.

Изпълниха ритуала на вежливост на народа от Байя — най-бедния и най-цивилизования. Настъпи дълбоко мълчание. Крилата на фрака на Курио политнаха във въздуха, по неговото боядисано лице започнаха да се стичат сълзи. Три пъти се прегърнаха той и Черния Пастиня, смесили риданията си. Курио пи от новата бутилка, търсейки в нея утеха. Черния Пастиня не намираше утеха:

— Свърши се нощната светлина...

— ... нощната светлина...

Курио предложи:

— Да вървим да търсим другите, за да го посетим.

Сержантът Мартим можеше да бъде на три или четири места. Или спящ в къщата на Кармела, още изморен от предната нощ, или на разговор около Пазара, или играейки на карти при Пазара Агуа дос Менинос. Само на тези три занимания се отдаваше Мартим, след като се уволни от армията, преди около петнайсетина години: на любовта, на разговорите и на играта. Никога той не е имал друга позната професия — жените и глупците му даваха достатъчно, за да има с какво да живее. Да работи, след като беше носил славната униформа, на сержанта Мартим това се струваше очебийно унижение. Неговата надменност на строен хубавец мулат и ловкостта на ръцете, му с картите караха хората да го уважават. Да не говорим за неговите способности с китарата.

Той упражняваше способностите си с картите при Пазара Агуа дос Менинос. Правейки това с толкова естественост, той допринасяше за духовната радост на неколцина трамвайджии и шофьори на камиони, помагаше за възпитанието на двама малчугани, които започваха своето практическо чиракуване в живота, помагаше също на неколцина сергиджии да похарчат печалбите си, получени от продажбите през деня. По този начин извършваше едно от най-похвалните дела. Не е обяснимо, следователно, че един от сергиджиите не изглеждаше възхитен от неговата виртуозност, защото, като вземаше банката, мърмореше през зъби, че „толкова късмет мирише на мошеничество“. Сержант Мартим повдигна към прибързания критик очите си с лазурна невинност, предложи му картите той да бъде

банкер, ако пожелае и ако за това притежава нужната компетентност. Що се отнася до него, сержант Мартим, то той предпочита да залага против банката и да я накара бързо да фалира, а банкерът да доведе до най-черна мизерия. Но той не допуска никакви подмятания относно неговата почтеност. Като някогашен военен, той е особено чувствителен към каквито и да било мърморения, подхвърлящи на съмнение почтеността му. Толкова чувствителен, че при една нова провокация ще бъде принуден да разбие някому лицето. Ентусиазмът на момчурляците се увеличи, шофьорите потриваха възбудено ръце: няма нищо по-забавно от едно хубаво свиване, при това гратис и неочаквано. В момента, когато всичко можеше да се случи, появиха се Курио и Черния Пастиня, натоварени с трагичната новина и бутилката ракия с малък остатък на дъното. Още отдалече те викнаха към сержанта:

— Умря! Умря!

Сержант Мартим ги изгледа с опитно око, което задържа на бутилката, правейки точни пресмятания, и каза към обкръжаващите го:

— Случило се е нещо важно за тях, вече са изпили една бутилка. Или Черния Пастиня е спечелил на Бичо, или Курио се е сгодил.

Защото Курио, бидейки неизлечим романтик, често се сгодяваше, жертва на светкавични страсти. Всяко годеничество биваше съответно чествувано — с веселие при започване и малко време след това със скръб и философствуване при приключването му.

— Някой е умрял... — каза един шофьор.

Сержант Мартим напрегна слуха си.

— Умря! Умря!

Двамата идваха, приведени под тежестта на новината. От Сете Портас до Агуа дос Менинос, минавайки през пристана на рибарските платноходки и публичния дом на Кармела, те бяха съобщили тъжната новина на много хора. Защо всеки един, научавайки новината за смъртта на Кинкас, отпушваше една бутилка. Не беше тяхна вина, глашатаи на мъка и траур, че имаше толкова хора из пътя и че Кинкас имаше толкова познати и приятели. Този ден в град Байя започна да се пие много преди обичайния час. И можеше ли да бъде другояче — не всеки ден умира един Кинкас Бери Дагуа!

Сержант Мартим, забравил свадата, с карти забравени в ръката му, наблюдаваше двамата с все по-голямо любопитство. Те плачеха —

вече нямаше никакво съмнение. Гласът на Черния Пастиня стигаше зададено до него:

— Умря бащицата ни...

— Исус Христос или пък губернаторът? — запита един от момчурляците с наклонност към шегобийство. Ръката на негъра го вдигна във въздуха и го тръсна на земята.

Всички разбраха, че работата е сериозна. Курио вдигна бутилката и каза:

— Бери Дагуа умря!

Картите паднаха от ръката на Мартим. Заядливият сергиджия видя да се потвърждават най-лошите му подозрения: от картите на банкера се пръснаха в голямо количество асове и дами. Но също и до него беше достигнало името на Кинкас и реши да не спори. Сержант Мартим отне бутилката от Курио, доизпразни я и я захвърли с презрение. Изгледа продължително пазара, камионите, трамваите из улицата, лодките в морето, идващите и отиващите хора. Имаше усещането за някаква внезапна празнота, не чуваше дори и птичките от близките кафези в бараката на един птицепродавец.

Той не беше човек да плаче, един военен не плаче дори и след като е свалил униформата. Но очите му се смалиха, гласът му занемая и загуби цялата си напереност. Когато запита, гласът му беше почти глас на дете:

— Как можа да се случи?

След като събра картите, той се присъедини към двамата си другари — оставаше да намерят Пе де Венто. Той нямаше друго постоянно седалище, освен градините или в следобедна на неделните дни — при Валдемар на Естрада да Либертаде, където неизменно се забавляваше на срещите по капоейра. Той ловеше мишки и жаби, за да ги продава на лабораторните за лекарски изпити и научни опити и това правеше Пе де Венто личност, от която се възхищаваха, чието мнение най-вече се слушаше. Не беше ли той малко нещо учен, не разговаряше ли с доктори, не знаеше ли мъчни думи?

Само след много ходене и множество глътки можаха да го намерят, загърнат в неговото много широко сако, сякаш усещаше студ, мърморейки си сърдито сам. Новината беше научил по други пътища и той също търсеше приятелите си. Когато ги срещна, вмъкна ръка в един от джобовете си. За да извади някаква кърпа да избърше сълзите

си — помисли си Курио. Но от дълбочината на джоба си Пе де Венто измъкна едно малко зелено жабче — блестящо като изумруд.

— Бях го запазил за Кинкас, никога не съм намирал друга толкова хубавичка.

[1] Капоейра — симулация на двубой с бръсначи, при който състезателите показват сила и невероятна ловкост. — Б.пр. ↑

[2] Бичо — популярна игра, комбинирана с цифрите на главните премии на лотарията, при която всяка цифра отговаря на определено животно и залозите се правят на животните. — Б.пр. ↑

IX

Когато се появиха на вратата на стаята, Пе де Венто протегна ръка. В отворената длан стоеше жабчето с изпъкнали очи. Останаха прави при вратата един зад друг, а Черния Пастиня подаваше напред огромното си главите, за да види. Засрамен, Пе де Венто прибра животното в джоба си.

Семейството прекъсна оживения разговор и четири чифта враждебни очи се втренчиха в досадната група. Само това липсваше — помисли си Ванда. Сержант Мартим, който по въпроса за възпитанието губеше само пред самия Кинкас, с не от главата си протритата шапка и поздрави присъстващите:

— Добър ден, дами и господа. Ние искаме да видим него...

Направи крачка навътре и другите го последваха. Роднините се отстраниха и влезлите наобиколиха ковчега. Курио дори помисли за някаква измама — този мъртвец не беше Кинкас Бери Дагуа. Позна го само по усмивката. Бяха изненадани и четиримата — никога не биха могли да си въобразят Кинкас толкова чист и елегантен, толкова добре облечен. За миг изгубиха сигурността си, като по някаква магия се разнесе и пианството им. Присъствието на роднините и най-вече на жените ги правеше плахи и свенливи, без да знаят как да постъпят, къде да сложат ръцете си, как да се държат пред мъртвеца.

Курио изгледи тримата си другари, почувствува се смешен с боядисаното си в червено лице и протрития фрак и поиска да се махнат оттам колкото с възможно по-скоро. Сержант Мартим се колебаеше и като някакъв генерал в очакване на сражение наблюдаваше силата на врага. Пе де Венто отиде дотам да стори една крачка по посока на вратата. Само Черния Пастиня, винаги зад другите, с протегнато главище, за да види, не се поколеба нито за секунда. Кинкас му се усмихваше и негърът също му се усмихна. Не би имало човешка сила, която да е в състояние да го измъкне оттам, от близостта с бащицата Кинкас. Той спря Пе де Венто, като го хвана за ръката и отговори с поглед на молбата на Курио. Сержант Мартим разбра — един войник

не бяга от полесражението. Четиримата се отдръпнаха към дъното на стаята, близо до ковчега.

Сега стояха там мълчаливо, от една страна фамилията на Жоаким Соарес да Куня — дъщеря, зет и братя, от другата страна — приятелите на Кинкас Бери Дагуа. Пе де Венто често пъхваше ръка в джоба си и попипваше изплашеното жабче. Как би искал да го покаже на Кинкас! Когато приятелите се приближиха до ковчега, приближиха се и роднините, сякаш изпълняваха някаква балетна стъпка. Ванда отправи поглед на презрение и упрек към баща си. Дори и след смъртта си той предпочиташе обществото на тия дрипльовци!

Кинкас тях беше очаквал, неговото беспокойствие привечер се дължеше само на забавянето, на закъснението на тия скитници. Когато Ванда беше започнала да мисли, че баща ѝ е победен, най-последно склонен да се предаде, да спрат устните му да произнасят мръсни думи, победен от мълчаливата и пълна с достойнство съпротива, която тя оказва на всичките му провокации, на мъртвешкото лице отново започна да блести усмивката. Ако не беше споменът за оскърбената Отасилия, то Ванда би изоставила борбата, зарязала би в Табуаум това недостойно тяло, върнала би толкова малко употребявания ковчег на погребалното предприятие и би продала новите дрехи на половин цена, на който и да е вехтошар. Тишината ставаше непоносима.

Леонардо се обърна към жена си и лелята:

— Смятам, че е време да си вървите. След малко ще стане късно.

Само преди минути единственото нещо, което Ванда желаше, беше да си отиде, въпреки да отпочине. Стисна зъби — тя не беше жена, която се оставя да бъде победена. Отговори:

— След малко...

Черния Пастиня седна на пода и облегна глава на стената. Пе де Венто го побутна с крак — не беше прилично така да се настанява пред фамилията на умрелия. Курио искаше да се оттегли, сержант Мартим гледаше внимателно с укор. Черния Пастиня отстрани с ръка безпокоящия го крак на приятеля и изплака на глас:

— Той ни беше като баща! Бащицата Кинкас...

Това приличаше на юмручен удар в гърдите на Ванда, на плесник за Леонардо, на хрчка за Едуардо. Само леля Марокас се изсмя, разтърсвайки месицата си, седнала на единствения и оспорван стол.

— Колко е забавно!

Черния Пастиня премина от плач на смях, очарован от Марокас. Но още по-страшно, отколкото хлипанията му, беше гърлото на негъра. Това беше тътнеж на гръмотевици из стаята и Ванда зад смеха на Пастиня чуваше друг смях: Кинкас се забавляваше страшно много.

— На какво прилича това неуважение? — строгият и глас унищожи това начало на сърдечност.

След упрека леля Марокас стана и направи няколко крачки из стаята, следена със симпатия от Черния Пастиня, който я разглеждаше от краката до главата, намирайки я жена по неговия вкус, малко нещо поостаряла без съмнение, но затова пък едра и дебела, както нему се харесваше. Той не харесваше ония, кльоцавите, чийто кръст човек не можеше да попритисне. Ако той, Пастиня, срещнеше тая мадама на плажа, двамата щяха да правят чудеса — достатъчно беше да я погледне и веднага виждаше нейните качества. Леля Марокас започна да говори, че иска да си отиде, защото се чувствувала изморена и нервна. Ванда, заела мястото ѝ на стола при ковчега, не отговаряше — приличаше на пазач, охраняващ някакво съкровище.

— Всички сме изморени — продума Едуардо.

— Все пак по-добре е те да си отидат още сега... — Леонардо се страхуваше от Ладейра до Табуаум особено по-късно, когато ще спре напълно движението из магазините и улиците ще бъдат заети от проститутки и злосторници.

Като знаеше кой беше Едуардо и в желанието си да сътрудничи, сержант Мартим предложи:

— Ако многоуважаемите искат да отидат да си починат, да си подремнат, ние ще се заемем с него.

Едуардо знаеше, че не е прав. Те не можеха да оставят мъртвеца сам с тия хора, без нито един член от семейството му. Но колко би искал да приеме предложението, ех! Колко му се искаше! По цял ден в бакалницата, движейки се от едно на друго място, обслужвайки клиентите, давайки нареждания на служителите — това смазваше човека. Едуардо си лягаше рано и ставаше призори в строго определени часове. След като се върнеше от дюкяна, подир банята и вечерята, той сядаше на един диван, изпъваше крака и веднага заспиваше. Тоя негов брат Кинкас знаеше само да му създава неприятности. Има вече десет години, откак не вършеше друго нещо. Тази нощ той го заставяше още да стои на крака, изял едва само

няколко сандвича. Защо да не го оставят с неговите приятели, тая сбирщина от скитници, хората, с които е живял в продължение на едно десетилетие?... Какво търсеха там, в тази отвратителна кочина, в това гнездо на мишки, той и Марокас, Ванда и Леонардо? Нямаше кураж да изкаже гласно мислите си: Ванда беше невъзпитана, напълно способна да му припомни многото случаи, при които той, Едуардо, в началото на своя живот беше прибъгвал до кесията на Кинкас. Погледна към сержант Мартим с известно доброжелателство.

Пе де Венто, след като се провали в опитите си да накара Черния Пастиня да стане, седна и той. Имаше желание да сложи жабчето на дланта си и да си поиграе с него. Никога не беше виждал друго толкова хубаво жабче. Курио, чието детство беше преминало отчасти в един прият за малолетни, ръководен от свещеници, търсеше из притъпената си памет някаква пълна молитва. Винаги беше чувал да казват, че мъртвите имали нужда от молитви. И от свещеници... Беше ли идвал вече свещеникът, или щеше да дойде едва на следния ден? Този въпрос дращеше гърлото му и той не издържа:

— Отчето идва ли вече?

— Утре сутринта... — отговори Марокас.

Ванда я упрекна с очи: защо разговаря с тоя негодяй? Но след като беше възстановено уважението, Ванда се чувствуваше по-добре: прогони към един ъгъл на стаята скитниците и им наложи мълчание. В крайна сметка за нея не би било възможно да прекара там нощта. Нито тя, нито леля Марокас. Изпърво имаше смътна надежда, че непристойните приятели на Кинкас не ще се забавят при бдението — нямаше нито напитки, нито ядене. Не разбираше защо още стояха в стаята, не ще да е поради приятелство към мъртвия — тези хора не изпитват приятелство към никого. Така или иначе, въпреки неудобството от присъствието на такива приятели, това нямаше да има значение, стига на следния ден те да не участвуват при погребението. Сутринта, когато дойде за погребението, тя, Ванда, ще си възвърне ръководството на събитията, фамилията отново ще остане насаме с мъртвеца и ще погребат скромно и с достойнство Жоаким Соарес да Куня. Тя стана от стола и повика Марокас:

— Да вървим! — и като се обърна към Леонардо, каза: — Не оставай до много късно, ти не бива да си губиш нощта! Чичо Едуардо вече каза, че ще остане цялата нощ.

Едуардо, добрал се до стола, се съгласи. Леонардо отиде да ги придружи до трамвая. Сержант Мартим подхвърли рисковано едно „лека нощ, мадами!“ и не получи отговор. Само пламъкът на свещите осветляваше стаята. Негърът Пастиня спеше и хъркаше страхотно.

Х

В десет часа вечерта Леонардо стана от газовия сандък, приближи се до свещите и погледна часовника си. Събуди Едуардо, който спеше на стола неудобно, с отворена уста:

— Аз си отивам. В шест часа сутринта ще се върна, за да имаш време да си отидеш вкъщи и да смениш дрехите си.

Едуардо изпъна краката си и помисли за своя креват. Болеше го шията. В ъгъла на стаята Курио, Пе де Венто и сержант Мартим разговаряха на нисък глас, увлечени в страстен спор: кой от тях ще замести Кинкас в сърцето и в леглото на Китерия до Ольо Арегаладо? Сержант Мартим, проявявайки възмутителен егоизъм, не приемаше да бъде задраскан в списъка на наследниците, въпреки факта, че притежаваше сърцето и стройното тяло на негърката Кармела. Едуардо, след като ехото от стъпките на Леонардо се загуби из улицата, изгледа групата. Спорът спря, сержант Мартим се усмихна на търговеца. Той гледаше със завист към Черния Пастиня, който спеше блажено. Отново се настани на стола и сложи краката си на газовия сандък. Болеше го шията. Пе де Венто не устоя, извади жабчето от джоба си и го сложи на пода. То подскочи грациозно — изглеждаше като някакво видение, пуснато в стаята. Едуардо не успяваше да заспи. Погледна неподвижния мъртвец в ковчега. Той беше единственият, който лежеше удобно. За какъв дявол стоеше той там като някакъв часови? Не беше ли достатъчно да отиде на погребението, не плащаше ли част от разноските? Той изпълняваше своя братски дълг и то дори прекалено много, тъй като се отнасяше до брат като Кинкас — едно скандално неудобство в неговия живот.

Стана, раздвижи крака и ръце и разтвори уста в прозявка. Пе де Венто криеше в ръката си малкото, зелено жабче. Курио мислеше за Китерия до Ольо Арегаладо. Жена и половина?... Едуардо спря пред тях:

— Кажете ми едно нещо...

Сержант Мартим, психолог по призвание и необходимост, застана мирно.

— На вашите заповеди, началство!

Отгде да знае дали търговецът нямаше да изпрати да купят някакво питие, за да им помогне да прекарат дългата нощ?

— Вие ще останете ли цялата нощ?

— С него ли? Да, господине! Ние му бяхме приятели.

— Тогава аз ще си отида вкъщи, за да си почина малко — вмъкна ръка в джоба си и извади една банкнота. Очите на сержанта, на Курио и Пе де Венто следяха движенията му: — Ето това за вас да купите няколко сандвича. Но не го оставяйте самичък. Нито за минутка, нали?

— Можете да отидете да си отпочинете, ние ще му правим компания.

Черния Пастиня се събуди, щом усети аромата на ракия. Преди да започнат да пият, Курио и Пе де Венто запалиха цигари. Сержант Мартим запали една от ония пури от петдесет стотинки, черни и силни, които само истинските пушачи могат да ценят. Прекараха силния пушек под носа на негъра, но дори и това не го разбуди. Но едва отпушили бутилката (оспорваната първа бутилка, която, според фамилията, сержантът носел скрита под ризата си) и негърът отвори очи и поиска една глътка.

Първите глътки пробудиха в четиримата приятели едно подчертано критично настроение. Тези наперени роднини на Кинкас се оказаха толкова жалки и скъперници! Всичко правеха наполовина. Къде са столовете, за да седнат гостите? Къде са обичайните яденета и пиенета, които има дори и при бедните погребения? Сержант Мартим е присъствувал на много бдениа при мъртъвци и никога не беше виждал друго бдение толкова лишено от оживление. Дори и най-бедните поднасяха поне по едно кафенце и по една глътка ракия. Кинкас не заслужаваше такова отношение. За какво си придаваха толкова важност, а оставяха умрелия при такова унижение, без нищо да предложат на приятелите му? Курио и Пе де Венто отидоха да търсят столове и нещо за хапване — сержант Мартим смяташе за необходимо да се организира бдението с поне едно минимално приличие. Седнал на стола, той даваше заповеди: сандъци и бутилки. Черния Пастиня, заел газовия сандък, одобряваше с глава.

Трябва да се признае, че по отношение на самия мъртвец фамилията се е държала добре: нови дрехи, нови обувки, цяла елегантност! И свещите хубави, от ония в черквата. Но въпреки това забравили бяха цветята. Къде се е виждало мъртвец без цветя?

— Той е цял господин — похвали го Черния Пастиня. — Един покоен господар!

Кинкас се усмихна на възхвалата и негърът отвърна на усмивката му:

— Бащице!... — каза той развълнувано и го погъделичка по ребрата, както имаше обичай да прави това, като чуеше някоя добра шега на Кинкас.

Курио и Пе де Венто се завърнаха със сандъци, едно парче салам и няколко пълни бутилки. Образуваха полукръг около мъртвеца и тогава Курио предложи да се помолят заедно с „Отче наш“. С едно изненадващо усилие на паметта си той успя да си припомни почти изцяло молитвата. Останалите се съгласиха без особена охота. Това не им се струваше така лесно. Черния Пастиня знаеше най-различни припеви за Очум и Очала^[1], но от това по-далече не отиваше неговата религиозна култура. Пе де Венто не беше се молил от близо тридесет години. Сержант Мартим смяташе молитвите и черквите за слабости, малко хармонизащи с войнишкия живот. Но въпреки това те се опитаха: Курио се напъваше с молитвата и другите подемаха, както най-добре можеха. Накрая Курио (който беше застанал на колене и беше навел тъжно глава) се ядоса:

— Сбирщина магарета...

— Липса на тренировка... — каза сержантът. — Но все нещо излезе. Останалото ще стори утре кюрето.

Кинкас изглеждаше равнодушен към молитвата, навярно беше му горещо, навлечен в тия топли дрехи. Черния Пастиня разгледа внимателно приятеля си. Нужно беше да сторят за него нещо, тъй като молитвата не беше дала резултат. Може би, ако изпеят някое парче от кандомбле... Нещо трябваше да направят. Той каза на Пе де Венто:

— Къде е жабата? Дай му я...

— Жаба не е, а жабче. Сега за какво може да му послужи?

— Може би ще му се хареса.

— Пе де Венто извади внимателно жабчето и го сложи на кръстосаните ръце на Кинкас. Животинчето подскочи и се скри в

дъното на ковчега. Когато колебливата светлина на свещите се хлъзгаше по ковчега, по тялото на покойника преминаваха зелени отблясъци.

Между сержант Мартим и Курио се възобнови спора относно Китерия до Ольо Арегаладо. С ракията Курио ставаше по-войнствен и повишаваше гласа си в защита на своите интереси. Черния Пастиня протестираше:

— Нямате ли срам да си оспорвате жена му в негово присъствие? Той е още топъл, а вие като някакви орли на мърша...

— Той е, който може да реши... — каза Пе де Венто. Имаше надежда да бъде избран от Кинкас, за да наследи Китерия — неговата единствена радост. Не беше ли му подарил едно зелено жабче, най-красивото от всички, които беше уловил?

— Хъм! — каза мъртвецът.

— Видяхте ли? — Нему не харесва този разговор — разсърди се негърът.

— Да дадем и нему една глътка... — предложи сержантът, жадуващ за благоволенieto на умрелия.

Отвориха му устата и разляха ракията, която намокри яката на дрехата и ризата на гърдите.

— Ама аз никога не съм виждал някого да пие легнал...

— По-добре е да го изправим да седне. Така може да ни гледа направо...

Изправиха Кинкас да седне и главата му започна да се поклаща на една и на друга страна. След глътката ракия усмивката му се разшири.

— Хубава дреха... — Сержант Мартим разгледа внимателно плата. — Глупост е да се хвърлят нови дрехи на умрял... Умрял и се свърши — отива под земята. Нови дрехи, за да ги ядат червеите, а толкова хора има, които се нуждаят от тях...

Думи, изпълнени с истина — помислиха си всички. Дадоха още една глътка на умрелия. Кинкас поклати глава — той беше човек, способен да даде право на всеки, който е прав, и видимо беше съгласен с разсъжденията на Мартим.

— Той поврежда дрехите си.

— По-добре е да му свалим самото, за да не го съсипе.

Кинкас изглеждаше облекчен, когато му свалиха черното, тежко и много топло сако. Но тъй като продължаваше да плюе ракията, свалиха му също и ризата. Курио се беше влюбил в лъскавите обувки, неговите бяха на парцали. Защо му трябва на умрелия нови обувки, нали така, Кинкас?

— Те са точно за моите крака.

Черния Пастиня събра от ъгъла на стаята старите дрехи на приятеля им, облякоха го и тогава си казаха:

— Ето, сега той е старият Кинкас.

Почувствуваха се радостни, Кинкас също изглеждаше доволен, освободен от онова неудобно облекло. Той беше особено благодарен на Курио, тъй като го стискаха обувките. Но той, глупакът, се възползва да приближи устата си до ушите на Кинкас и да му пошепне нещо за Китерия. Защо стори това? Черния Пастиня добре казваше, че този разговор относно момичето дразни Кинкас. Той се разяри и изплю една голяма глътка ракия в окото на Курио. Другите се разтрепериха уплашено.

— Той се разсърди!

— Аз не ви ли казах?

Пе де Венто обуваше новите панталони. Сержант Мартим си остана със сакото. Ризата Черния Пастиня щеше да замени в една позната кръчма срещу бутилка ракия. Съжаляваха само за липсата на гащи. С право сержант Мартим каза на Кинкас:

— Не е работа да се говори лошо, но тези от твоята фамилия са малко нещо икономисти. Намирам, че зет ти е откъснал гащите...

— Скъперници... — уточни Кинкас.

— Тъй като ти сам го казваш, то е самата истина. Ние не искахме да ги оскърбяваме, защото в крайна сметка са твои роднини. Но какви стиснати хора, какви скръндзи... Пиенето за наша сметка — къде се е виждало бдение по този начин?

— Нито едно цвете... — съгласи се Пастиня. — Аз предпочитам да нямам роднини от този сорт.

— Мъжете са някакви животинчета, а жените — усойници! — определи ясно Кинкас.

— Слушай, бащице, оная дебеличката си струва няколко въргаления... Има един задник... кеф!...

— Един чувал с газове.

— Не казвай това, бащице! Тя е малко поомесена, но не е за пренебрегване. Аз съм виждал и по-лоши неща.

— Негър магаре! Дори не знае какво е хубава жена.

Пе де Венто без никакъв повод в случая каза:

— Хубава е Китерия, нали, старче? А какво ще прави тя сега? Аз дори...

— Затвори си устата, нещастнико! Не виждаш ли, че той се сърди?

Кинкас обаче не чуваше. Той отхвърли главата си към сержант Мартим, който в същата минутка се опита да му отнеме една глътка при разпределението на пиетието. За малко не събори бутилката с главата си.

— Дай ракия на бащицата! — настоя Черния Пастиня.

— Но той я разпилява — обясни сержантът.

— Да пие както си иска. Това е негово право.

Сержант Мартим насочи бутилката към отворените уста на Кинкас:

— Спокойствие, приятелю! Не исках да те оцетя. Ето ти, пий колко ти е воля. Празникът всъщност е твой...

Бяха изоставили спора за Китерия. Което си е право, Кинкас не приемаше дори да се спомене за това.

— Добра ракия! — похвали я Курио.

— За голтаци! — поправи го Кинкас като познавач.

— Но пък и за цената...

Жабчето подскочи към гърдите на Кинкас. Той му се порадва и не закъсня да го сложи в джоба на старото си, мръсно сако.

Луната се издигна над града и морето, луната на Байя, с нейното щедро пилеене на сребърен блясък, влезе през прозореца. С нея дойде и морският ветреца, загаси свещите и вече не се виждаше ковчегът. Китари разнасяха една мелодия по хълма, женски глас пееше за любовна мъка. Сержант Мартим също започна да пее.

— Той обожава да му се пее някоя песенчица.

Запахът четиримата, басовият глас на Черния Пастиня се губеше далече зад хълма по пътищата на платноходките. Пиеха и пееха. Кинкас не пропускаше нито една глътка, нито един тон — той обичаше песните.

Когато вече се преситиха от толкова пеење, Курио запитва:

— Не беше ли днес нощта за рибена чорба на капитан Мануел?
— Точно днес. Рибена чорба от калкан — подчерта Пе де Венто.
— Никой не прави рибена чорба като Мария Клара — потвърди сержантът.

Кинкас млясна с език. Черния Пастиня се изсмя:

— Луд е за рибена чорба.

— А защо да не отидем? Капитан Мануел дори е способен да ни се обиди.

Спогледаха се. Те вече бяха малко закъснели, тъй като тепърва трябваше да отидат да вземат жените Курио изложи своите колебания:

— Ние обещахме да не го оставяме сам.

— Сам ли? Защо? Той ще дойде с нас.

— Гладен съм — каза Черния Пастиня.

Допитаха се до Кинкас:

— Ти искаш ли да дойдеш?

— Да не би да съм сакат нещо, та да остана тука?

Пиха по глътка, за да изпразнят бутилката. Кинкас изправиха на крака. Черния Пастиня каза:

— Толкова си пиан, че не можеш да се държиш на краката си. С годините започна да губиш сила за ракията. Да вървим, бащице!

Курио и Пе де Венто излязоха напред. Кинкас, доволен от живота, вървеше с танцови стъпки между Черния Пастиня и сержант Мартим, които го водеха под ръка.

[1] Очум и Очала — езически божества — Черна Африка. — Б.пр. ↑

XI

Истина е, че тази нощ щеше да остане паметна: незабравимият Кинкас Беро Дагуа беше в един от своите най-хубави дни. Необикновено въодушевление беше завладяло дружината, те се чувствуваха господари на тази фантастична нощ, в която пълната луна обгръщаше с тайнственост град Байя. На хълма Пелоруиньо къщите се криеха зад столетните порти, котки мяукаха по покривите, китари стенеха серенади. Беше вълшебна нощ — звуци на тимпани се носеха надалече и Пелоруиньо изглеждаше като някаква фантасмагорична сцена.

Кинкас Беро Дагуа беше крайно забавен — опитваше да слага крак на сержанта и на Черния, плезеше се на проходящите, мушна си главата през една врата, за да шпионира двойка влюбени, на всяка крачка се опитваше да се просне на улицата. Припряността напусна петимата приятели, те се чувствуваха така, сякаш времето изцяло им принадлежи, като че ли бяха над календара и тази магическа нощ на Байя трябва да продължи поне цяла седмица. Защото, според както твърдеше Черния Пастиня, годишнината на Кинкас Беро Дагуа не можеше да бъде чествувана за краткия срок от няколко часа. Кинкас не отрече, че е негова годишнина, макар че другарите му не си спомняха да са го чествували предишните години. Да, чествуваха, но многобройните сгодявания на Курио, годишнините на Мария-Клара, на Китерия и веднъж научното откритие на един от клиентите на Пе де Венто. От радост за успеха ученият пусна в ръката на своя „скромен сътрудник“ една банкнота от петстотин. Годишнина на Кинкас чествуваха за пръв път и трябваше да го сторят, както се полага. Сега вървяха по хълма Пелоруиньо към дома на Китерия.

Странно — из кръчмите и къщите на леки жени в Сан Мигел нямаше обичайната гълчава. През тази нощ всичко беше различно. Дали не е имало някаква неочаквана полицейска хайка и са затворили публичните домове и кръчмите? Дали полицаите не са отвели Китерия, Кармела, Доралисе, Ернестина и дебелията Маргарида? Нямаше ли и те

да попаднат в някоя клопка? Сержант Мартим пое командуването на операциите, Курио отиде да огледа мястото.

— Отиваш като разузнавач! — обясни сержантът.

Останалите, докато чакат, насядаха по стълбището на черквата на Ларго. Имаше и една бутилка за изпразване. Кинкас си легна, гледаше небето и се усмихваше на луната.

Курио се завърна придружен от шумна група, която надаваше радостни викове и ура. Начело на групата лесно се разпознаваше царствената фигура на Китерия до Ольо Арегаладо, цялата в черно, с шарф на главата като неутешима вдовица, подкрепяна от две жени.

— Къде е той? Къде е той? — викаше тя възбудено.

Курио избърза, покатери се по стълбището — с протрития си фрак приличаше на оратор при избори — и обясни:

— Носеше се новина, че Беро Дагуа хвърлил петалата и всички бяха в траур. — Кинкас и приятелите му се смееха. — Той е тука, мили хора, и ще чествуваме неговата годишнина — ще има рибена чорба на платноходката на капитан Мануел.

Китерия до Ольо Арегаладо се освободи от грижливите ръце на Доралисе и дебелията Марго и се опита да се спусне към Кинкас, който сега седеше на стълбището до Черния Пастиня. Но без съмнение поради вълнението в този върховен миг Китерия изгуби равновесие и падна на кълките си върху камъните. Вдигнаха я и ѝ помогнаха да се приближи:

— Бандит! Куче! Нещастник! Какво направи, за да се разчуе, че си умрял, та да плашиш хората?

Тя седна усмихната до Кинкас, взе едната му ръка и я сложи на задъханите си гърди, за да почувствува той туптенията на опечаленото ѝ сърце:

— За малко не умрях от новината, а ти си на гуляй, нещастнико! Кой може като тебе, Берито, дяволски човек, пълен с измислици? Ти нямаш акъл, Берито, ти нямаш право, Берито, ти щеше да ме убиеш...

Групата коментираше оживено сред смях. В кръчмите се подновиха шумните разговори и викове и животът се възвърна на хълма Сан Мигел. Запътиха се към къщата на Китерия. Облечена в черно, тя беше красива и никога преди не бяха я пожелавали така силно.

Докато преминаваха из хълма Сан Мигел на път за публичния дом, те бяха обект на най-различни изяви на симпатии. Във „Флор де Сан Мигел“ германецът Нансен им предложи по една ракия. Понататък французинът Вергер раздаде африкански амулети на жените. Той не можеше да отиде с тях, защото през тази нощ имаше да изпълнява още един оброк. Вратите на публичните домове отново се отвориха, жените се появиха по прозорците и по тротоарите. Откъдето минаваше групата, разнасяха се викове, зовящи Кинкас и акламираци името му. Той благодареше с глава като някакъв цар, завръщащ се в царството си. В къщата на Китерия всичко беше траур и скръб. В спалнята ѝ върху шкафа, редом с една щампа на сеньор до Бонфим и глинената фигура на мулата Ароейра, неин светец наставник, блестеше една снимка на Кинкас, изрязана от вестник — от серията репортажи на Жиовани Гуймараенс за „подземиата на живота в Байя“ — поставена между две запалени свещи и една червена роза пред нея. Доралисе, съдружничката на Китерия, отвори една бутилка и сервира в сини чаши. Китерия загаси свещите, Кинкас полегна на кревата, останалите отидоха в трапезарията. Китерия не се забави и се присъедини към тях:

— Тоя проклетник заспа...

— Той има запой, майко — изясни Пе де Венто.

— Остави го да поспи малко — посъветва Черния Пастиня — Днес той е невъзможен. Но пък и има право...

Но вече бяха закъснели за рибената чорба на капитан Мануел и поради това отидоха да събудят Кинкас. Китерия, негърката Кармела и дебелият Маргариди щяха да тръгнат с тях. Доралисе не прие поканата — току-що беше получила съобщение от доктор Кармино, който щял да дойде тази вечер. А доктор Кармино, те разбират това, плащаше месечно и то е една гаранция. Не можеше да го обиди...

Спуснаха се от хълма и забързаха. Кинкас почти тичаше, препъваше се о камъните, повличаше Китерия и Черния Пастиня, който бе прегърнал. Надяваха се да пристигнат все още навреме, за да намерят платноходката на пристана.

Между другото спряха посред пътя в бара на Казуза, един стар приятел. Този бар се посещаваше от съмнителни типове и нямаше вечер, в която да не се случи някакво усложнение. Една шайка от пушачи на марихуана пускаше котва тук всеки ден. Казуза обаче беше

любезен, даваше на доверие по някоя чаша, а понякога дори и бутилка. И понеже те не можеха да се появят на платноходката с празни ръце, решиха да отидат на разговор при Казуза и да вземат три литра ракия от захарна тръстика. Сержант Мартим, дипломат, комуто не можеше да се откаже, си шушукаше при тезгяха със собственика, който бе изумен, като видя Кинкас Беро Дагуа в най-добра форма. Другите седнаха да си отворят апетита за сметка на дюкяна в чест на празнуващия годишнината си. Барът беше пълен: множество мрачни момчурляци, весели моряци, леки жени, шофьори на камиони, готови за път към панаира в Сантана през тази нощ.

Сбиването стана неочаквано и беше красиво. Изглежда, че всъщност Кинкас действително е отговорен за това. Той беше седнал с глава, облегната на гърдите на Китерия и с изпънати крака. Както изглежда, един от момчурляците при минаване се препъна о краката му, едва не падна и запротестира по лош начин. Черния Пастиня не хареса постъпката на пушача на марихуана. Тази нощ Кинкас има всички права, включително и да си изпълне краката, както си разбира и му харесва. И така му го каза. Тъй като младежът не реагира тогава, не се случи нищо. Минути по-сетне един друг, от същата група пушачи на марихуана, реши също да мине. Той поиска от Кинкас да си прибере краката. Кинкас се направи, че не чува. Тогава той слабак го блъсна грубо и с ругатни. Кинкас му нанесе удар с глава и битката започна. Черния Пастиня вдигна момчурляка, както му беше обичаят, и го хвърли върху друга маса. Пушачите на марихуана се разяриха и се нахвърлиха. Оттук нататък е невъзможно да се разказва. Само се виждаше, качена на един стол, красивата Китерия да размахва бутилка в ръката си. Сержант Мартим пое командването.

Когато сражението завърши с пълната победа на приятелите на Кинкас, към които се бяха присъединили шофьорите, Пе де Венто беше с едно око в черно, едното крило от фрака на Курио беше откъснато, а това беше сериозна загуба. А Кинкас бе проснат на пода: получил беше няколко силни юмручни удари и блъснал главата си о плочника на пода. Пушачите на марихуана бяха избягали. Китерия се хвърли върху Кинкас и се опитваше да го свести. Казуза разглеждаше философски бара със столове с краката нагоре, с обърнати маси и изпочупени чаши. Беше свикнал, а новината щеше да увеличи славата

и клиентелата на заведението. Той сам не се отказваше да вземе участие в някое сбиване.

Кинкас дойде на себе си и това пак стана с една добра глътка. Продължаваше да пие по същия изящен начин, като плюеше част от ракията, а това беше цяло прахосничество. Ако не беше неговият рожден ден, сержант Мартим щеше деликатно да му направи бележка. Отправиха се към пристана.

В този час капитан Мануел вече не ги очакваше. Бяха към привършване на рибената чорба, сърбана там край самия бряг — нямаше той да навлезе навътре в залива, когато само моряци обграждаха големия глинен котел. Дълбоко в себе си той нито за миг не повярва на новината за смъртта на Кинкас и поради това не се изненада, като го видя под ръка с Китерия. Старият моряк не можеше да умре на суша, в някакво си легло.

— Още има калкан за всички...

Изпънаха платната на платноходката и отместиха големия камък, който служеше за котва. Луната прокарваше по морето сребрист път, а в дъното върху планината се очертаваше чернотата на град Байя. Платноходката се отдалечаваше бавно. Мария Клара извиси глас с една моряшка песен:

*В дъното на морето те намерих
цялата облечена в раковини...*

Всички бяха наобиколили изпускащия пари котел. Глинените паници се пълнеха с ароматен калкан, подправен с палмово масло и пипер. Бутилката ракия обикаляше наред. Сержант Мартим никога не губеше перспектива и ясен поглед за наличните нужди. Докато командваше битката, той успя да отмъкне няколко бутилки и да ги скрие под дрехите на жените. Само Кинкас и Китерия не ядяха. Излегнали се на задната палуба, те слушаха песента на Мария Клара и красавицата Ольо Арегаладо шепнеше думи за любов на стария моряк.

— Защо изплаши хората, проклетнико Берито? Знаеш много добре, че имам слабо сърце и лекарят ми препоръча да не се вълнувам. Ти имаш едни такива хрумвания! Как мога да живея без тебе, човече, побратим на дявола? Свикнала съм с тебе, с налудничавите неща,

които ти казваш, с твоята мъдра старост, с твоя разум, толкова лишен от разум, с твоя вкус към доброто. Защо ти ми стори това днес? — и тя вземаше наранената му при битката глава и целуваше изпълнените му с дяволитост очи.

Кинкас не отговаряше, дишаше морския въздух, едната му ръка докосваше водата и прокарваше бразда по вълните. При започване на празненството всичко беше спокойно: гласът на Мария Клара, вкусната рибена гозба, бризът, превърнал се във вятър, луната отгоре, шепотът на Китерия. Но неочаквано облаци дойдоха от юг и погълнаха пълната луна. Звездите започнаха да гаснат и вятърът ставаше студен и опасен. Капитан Мануел съобщи:

— Тази нощ ще има буря, по-добре е да се върнем.

Той мислеше да докара платноходката до пристана, преди да се разрази бурята. Но вкусна беше ракията, приятен разговорът, имаше още много калкан в котела, плуващ в жълтото палмово масло, и гласът на Мария Клара го правеше тъжен и с желание да остане още в морето. Освен това как да прекъсне идилията между Кинкас и Китерия в тази празнична нощ?

И така стана, че бурята, виещият вятър, развълнуваната вода ги настигна из пътя. Светлините на Байя блестяха в далечината, една светкавица прорязва мрака. Започна да вали. Пушейки лулата си, капитан Мануел отиде при кормилото.

Никой не знае как Кинкас се изправи на крака, облегнат на малката мачта. Китерия не откъсваше възторжени очи от фигурата на стария моряк, усмихващ се на миещите платноходката вълни, на раздиращите мрака светкавици. Жени и мъже се придържаха за въжетата, хващаха се за перилата на корабчето, вятърът свистеше и то заплашваше всеки момент да потъне. Замлъкна и гласът на Мария Клара — тя стоеше до своя човек при кормилото.

Морските вълни миеха корабчето, вятърът се опитваше да разкъса платната. Упорствуваха само блясъкът от лулата на капитан Мануел и фигурата на Кинкас, изправен, обкръжен от бурята, невъзмутим и величествен — той, старият моряк. Платноходката се приближаваше бавно и с мъка към тихите води зад вълнолома. Още малко и празненството ще се поднови.

Тогавя именно пет последователни светкавици разцепиха небето, тътнежът отекна с такава сила, сякаш настъпваше краят на света, и

една огромна вълна повдигна платноходката. Жени и мъже нададоха викове, а дебелият Марго възкликна:

— Помогни ми, света дево!

Посред шума на разяреното море, при блясъка на светкавиците видяха Кинкас да се хвърля във водата от платноходката и чува неговите последни думи.

Платноходката навлезе в тихите води зад вълнолома, но Кинкас по свое собствено желание остана сред бурята, обгърнат в чаршаф от вълни и пяна.

XII

Нямаше основание погребалната агенция да си вземе обратно ковчега, дори и на половин цена. Трябваше да плащат, но Ванда използва останалите свещи. Ковчегът и до днес стои в бакалницата на Едуардо, който още се надява да го продаде от втора ръка на някой умрял. Колкото до последните думи на Кинкас, има различни версии. Но кой можеше да чуе ясно сред онази буря? Според един трубадур от Меркадо то е станало така:

*Посред бъркотията
чу се Кинкас да казва:
„Погребвам се — както разбирам,
в часа — когато реша.
Можете да запазите вашия ковчег
за по-добър случай.
Няма да се оставя да ме затворят
в мизерна дупка на земята“.
И беше невъзможно да се узнае
краят на неговата молитва.*

Рио де Жанейро, април, 1959 г.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.